

Narodily se, aby zemřely.
Dokážou jim dvě statečné
ženy zachránit život?

Porodní báby z Osvětimi

ANNA STUART

ZALOŽENO NA SKUTEČNOSTI

Porodní báby
z Osvětimi

Copyright © Anna Stuart, 2022

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Adéla Šotolová, 2024

Cover © Lisa Horton, 2024

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-4662-0 (pdf)

Porodní báby z Osvětimi

ANNA STUART

přeložila Adéla Šotolová

Tato kniha je věnována památce Stanislawy Leszczyńskiej
a všem těm, kteří se, stejně jako ona, snažili neztratit
naději ani v těch nejtemnějších dobách holokaustu.

PROLOG

DUBEN 1946

Všude kolem stojí dětské postýlky. Zaplňují rozlehlý sál s dřevěnou podlahou a z každé z nich vykukují malá zvědavá dětská očka. Dobře vím, že to není možné, protože na to jsou tahle miminka ještě moc malá, ale někde hluboko v mém nitru se ozývá stesk, který rozechvívá mé srdce a míří ještě mnohem hlouběji – až do mého lůna. Je to už dávno, co jsem pod srdcem nosila dítě, ale ten pocit nejspíš nikdy úplně nezmizí. Možná že každé dítě, které jsem porodila, ve mně něco zanechalo, jakýsi zárodek pupeční šňůry, díky němuž mi při pohledu do rozzářených dětských očí pokaždé zjihne srdce. A nejspíš to tak mám se všemi dětmi, kterým jsem za těch sedmadvacet let své práce porodní asistentky pomáhala na svět.

Popojdu pár kroků do místnosti. Postýlky jsou staré a oprýskané, ale čisté a poctivě vyrobené. Z jedné z nich se ozve dětský pláč a potom zaslechnu ženský hlas, jak zpívá něžnou, konejšivou ukolébavku. Vzlyky utichnou a pak už zní jenom melodie. Stejně jako vše ostatní v téhle velké místnosti není píseň nijak efektní ani okázalá, ale zní láskyplně. Usmívám se a modlím se, aby tohle bylo to místo, které hledáme.

„Jsi připravená?“

Obrátím se k mladé ženě, která postává ve dveřích a svými prsty pevně svírá nabílený dvevní rám. Oči má doširoka otevřené jako všichni ti sirotci tady uvnitř.

„Nejsem si jistá.“

Natáhnu se k ní a chytnu ji za ruku.

„To byla hloupá otázka. Nikdy nebudeš připravená, úplně stačí, že jsi tady.“

„Co když to nebude...?“

„Pak budeme hledat dál. Pojd.“

Postrčím ji před sebe, zatímco se k nám mezi postýlkami proplétá ošetřovatelka s laskavým úsměvem.

„Zvládly jste to. Jsem moc ráda. Snad jste neměly příliš náročnou cestu.“ Nedá mi to a hořce se pousměju. Cesta dnes ráno nebyla náročná, ale ty roky, které jí předcházely, byly plné bolesti a utrpení. Prošly jsme kus temné prašné cesty, po které by se raději nikdo neměl vydávat, abychom se dostaly na tohle zapadlé místo skomírající naděje. Obě nás to vyčerpalo a nejsem si jistá – ať už jsem před chvílí řekla cokoli –, jak dlouho po ní ještě dokážeme kráčet. Zdá se, že to ošetřovatelka chápe. Položí mi ruku na rameno a přikývne.

„Nejhorší roky už jsou za námi.“

„Snad máte pravdu.“

„Všichni jsme ztratili příliš mnoho.“

Dívám se na svou drahou přítelkyni, jak se pokradmu vydává směrem k postýlce stojící nejbliž u okna. Sedí v ní dívenka, plavé kadeře lemují v slunečním svitu její vážnou tvář. Když vidí, že se k ní někdo blíží, přitáhne se, aby se postavila na své vratké, ale pevně odhodlané nožky. Má přítelkyně rychle překoná posledních pár metrů a natáhne ruku k ohradce postýlky. Děvčátko skrz ni protáhne ručku a mně při tom pohledu puká srdce – zažily jsme příliš mnoho mříví, příliš mnoho plotů, příliš mnoho rozdělení a odloučení.

„Je to ona?“ vyhrknu ze sebe.

„Má něco jako tetování, které jste popisovala.“ Ošetřovatelka rozpačitě pokrčí rameny.

Něco jako... To nestačí. Srdce se mi rozbuší a najednou jsem to já, kdo není připravený, najednou jsem to já, kdo chce dál kráčet po té temné klikaté cestě, protože dokud jsme na cestě, ještě pořád máme naději.

Zadrž! Chce se mi vykřiknout, ale slova mi uvíznou v krku, protože se mladá žena právě sklání k postýlce, zvedá děvčátko do náruče a v její tváři se zračí větší stesk než na tvářičkách všech těch ubohých siroteků dohromady. Je na čase dozvědět se pravdu. Je na čase zjistit, zda je možné naše srdce uzdravit.

ČÁST PRVNÍ

LODŽ

KAPITOLA PRVNÍ

ZÁŘÍ 1939

ESTER

Hodiny na katedrále svatého Stanislava zrovna odbíjely poledne, když se Ester Abramsová s úlevou posadila na chrámové schodiště a nastavila svoji tvář slunci. Paprsky se něžně dotýkaly její kůže, ale kamennými schody už prostupoval podzimní chlad a jí byla zima od nohou. Chvíli zvažovala, že si sundá kabát a sedne si na něj, ale nechtěla riskovat, že si ho umaže. Byl nový, koupila ho neuváženě ve světle modrém odstínu, který, jak kdysi prohlásila její mladší sestra, zvýrazňoval barvu jejích očí.

Ester se začervenala. Ta koupě byla vážně hloupost, jenže Filip chodil vždycky tak pěkně oblečený. Nijak okázale – krejčovský učeň vydělával jen o něco málo víc než začínající zdravotní sestra –, ale působil hrdě a upraveně. To byla jedna z prvních věcí, které si na něm tehdy, toho dubnového dne, okamžitě všimla, a když tenkrát poprvé usedl na opačnou stranu schodiště, cítila, jak každičká buňka v jejím těle puká jako květ rašící na nedaleké třešni. Samozřejmě okamžitě sklopila pohled a upřeně se zadívala na svoje pirohy, ale když se do nich zakousla, vůbec nevnímala, že jsou plněné matčinou báječnou směsí hub a kysaného zelí.

Neodvažovala se na něj pohlédnout, dokud se nezvedl k odchodu – v tu chvíli se osmělila a podívala se na něj. Pamatovala si jeho

tehdejší vzhled velmi přesně – jeho štíhlou šlachovitou postavu, odhodlaně krácející v obnošeném, ale vkusně stríženém kabátku; jeho bohatě vyšívanou jarmulku připevněnou na temeni hlavy. Nemohla se na něj vynadávat, když vtom se náhle ohlédl a upřeně se jí zahleděl do očí a ona cítila, jak červená nejen její obličej, ale jak hoří i celé její tělo, a asi by jí mělo být trapně, ale naplnilo ji spíš něco jako... jako radost.

Následující den přišla o něco dřív, protože už se nemohla dočkat. Odbilo poledne, ale mladík nikde, jen nějaký starší pán v klobouku se belhal do schodů o holi. Přispěchala mu na pomoc, zčásti proto, že by to od ní matka vyžadovala, a částečně v naději, že než se vrátí zpátky, bude tam mladík už sedět. Ale nebyl tam, a tak se bojovně pustila se do svého bajgielu a zlostně ho začala cupovat, jako by za to ten ubohý kus pečiva mohl, a spořádala téměř polovinu, než si všimla, že mladík sedí na stejném místě jako včera. V tichosti jedl svůj oběd, zcela pohroužený do četby novin, až na to, že kdykoli letmo pohlédla jeho směrem, vypadalo to, že si je ani nechte, ale spíš do nich jen tak zírá.

Celých šest dní jídávali každý na opačné straně schodiště, odkud pozorovali shon města Lodže a všechno to lidské hemžení, smích a tlačenici na Piotrkowské ulici. Každý den si v duchu opakovala jednotlivé věty, ale kdykoli je chtěla vyslovit nahlas, vyšel z jejích úst jen zoufalý uzlík slov. Nakonec si mezi ně stoupla jakási žena a hlasitě nesouhlasně zamlaskala. Kdo ví, co jí tak rozčílilo, ale když oba vzhlédlí, byla už uvnitř katedrály, zatímco oni dva na sebe zůstali hledět. Všechny ty chytré fráze teď Ester běžely hlavou, ale za žádnou cenu se jim nechtělo ven, až nakonec on pronesl nějakou hloupost o počasí a ona něco stejně nesmyslného odpověděla, ale přitom se jeden na druhého usmívali, jako by právě vedli tu nejučenější disputaci na světě. Nejspíš i on měl o jejich rozhovoru jinou představu, ale jakmile ze sebe dostali pár prvních slov, ta další už přicházela snáz a zanedlouho už spolu ne přímo klábosili, protože ani jeden z nich nebyl moc výřečný, ale vzájemně si tiše sdělovali holá fakta o svých životech.

„Líbí se mi tvoje jarmulka,“ vysoukala ze sebe. „To lemování je moc hezké.“

Nervózně se jarmulky dotkl.

„Děkuju. Vyšival jsem ji sám.“

„Úplně sám?!“

Začervenal se a ona si všimla, že ačkoli má tmavé vlasy, jeho oči jsou stejně modré jako ty její.

„Učím se na krejčího. Šiju hlavně saka, kalhoty a košile, ale baví mě právě tahle...“ Zatahal za lem jarmulky. „Můj otec tomu říká ‚nimračka‘. On s tím nesouhlasí. Podle něj je vyšívání pro ženy.“

„Ale tobě to jde tak dobře, že se určitě mylí.“

Nato se krátce, ale srdečně zasmál.

„Děkuju. Podle mě by měly šaty o člověku něco vypovídat.“

Ester si popotáhla svůj bledě modrý kabát, když si znovu vybavila jeho slova, která ji tehdy tak zaskočila. Doma ji vedli k tomu, že oblečení má být čisté, prosté a upravené, a nikdy předtím by ji nenapadlo, že by šaty měly být vizitkou ještě něčeho jiného než jen spořádané domácnosti.

„Pověz mi o tom něco víc,“ vyzvala ho a on se rozpovídal tak pou-
tavě, že by s ním nejraději proseděla celé odpoledne, jenže na oběd měla jen půl hodiny a vrchní sestra byla děsná semetrika. Pokud jste se opozdili jen o minutu, čekalo vás celé odpoledne měnění bažantů, ačkoli i to by vydržela, kdyby tu mohla s mladým krejčím ještě chvíli zůstat. Její rodiče obětovali mnoho, aby jí zaplatili studium na zdravotní škole, a nechtěla je zklamat. Bylo nesmírně těžké se s ním rozloučit a za to, jak málo se pak na svoji práci soustředila, by si to měnění bažantů možná i zasloužila. Ale přišel tam i další den a pak další a ona si ty polední půlhodinky střežila jako ten nejvzácnější drahokam. Co ho tedy dnes mohlo zdržet?

S obavami se rozhlédla Piotrkowskou ulicí. Možná ho něco zdrželo v práci nebo se někde stala nehoda. Už od rána něco viselo ve vzduchu, v ulicích i v obchodech bylo víc rušno než obvykle. Zdálo se, že každý, kdo procházel kolem, nesl tašky přečpané potravinami,

jako by se lidé obávali, že by mohly z nějakého záhadného důvodu dojít. Dokonce i pouliční kameloti pokřikovali hlasitěji než obvykle, ale Ester ten odporný slovní mišmaš – jako nacisté, Hitler, invaze, bomby – slyšela za poslední měsíce už tolikrát, že tomu ani nevěnovala pozornost. Byl nádherný podzimní den, i když ji od schodů už trochu záblo, ale copak by někdo pod touhle blankytnou oblohou mohl provést něco tak děsivého?

Konečně ho zahlédla, jak se před řeznictvím snaží proplést davem a obratně kličkuje mezi lidmi. Zpola se zvedla a vzápětí se přiměla znovu se posadit. Už tři měsíce se takto scházeli a při společných obědech se k sobě na schodech svatostanislawské katedrály přisouvali stále blíž a blíž. Třešňové květy zatím dozrály v ovoce, listy ztmavly a po krajích začínaly rezivět.

S každým dalším setkáním se jejich rozhovory stávaly důvěrnějšími. Už znala jeho jméno – Filip Pasternak. Samozřejmě si zkoušela, jak by se hodilo k jejímu jménu – Ester Pasternaková –, ale když pak to samé udělala její mladší sestra Lea, utrhla se na ni, ať nechá těch hloupostí. Byl učněm ve velmi uznávané krejčovské dílně svého otce, a jak sám říkal, byl rád, že mu z toho neplynou žádné výhody (i když ona si nebyla tak docela jistá, jestli je to pravda), a zatím ho netlačili do ženění, protože měl před sebou ještě „spoustu práce“.

Po této zmínce se jejich rozhovor ocitl ve slepé uličce. Ester ještě stačila říct, že je díky svému talentu pro otcův podnik jistě velkým přínosem, a Filip to s povděkem kvitoval, usmál se na ni a pak až překvapivě nabručeně dodal, že „otcové nemají vždycky ve všem pravdu“. Pak se oba provinile rozhlédli, jestli takové rouhání náhodou někdo nezaslechl, a v té chvíli hodiny příznačně odbily půl, takže oba vyskočili. Ester pak celé odpoledne měnila bažanty, ale hlavou se jí honilo tolik roztodivných myšlenek, že to ani moc nevnímala.

Byla si celkem jistá, že by ji rodiče považovali za příliš mladou na to, aby se vdala, nebo alespoň příliš oddanou své práci ošetřovatelky. A po pravdě řečeno jim poslední dva roky neustále tvrdila, že ji muži absolutně nezajímají a nejspíš ji ani nikdy zajímat nebudou. Její

matka se nad tím vždy pousmála tím svým vševědoucím úsměvem, který ji pokaždé tak rozčiloval, ale nyní jí přinášel útěchu. O svatbě nikdy nepadla ani zmínka, dokonce ani o večeri, o procházce v parku nebo o něčem jiném než o obědě na schodech katedrály svatého Stanislawa. Tenhle jejich rituál byl taková jejich malá pevná bublina, kterou se ani jeden neodvážil prasknout ze strachu, že z ní pak už nic nezbyde.

„Ester!“

Zavolal její jméno přes celý dav. Zrovna přijížděla tramvaj, takže se lekla, že se před ní ještě pokusí rychle přeběhnout, ale navzdory nezvykle divokému výrazu v jeho očích se zastavil a těch několik nekonečně dlouhých vteřin počkal, než tramvaj s duněním projede. A pak ho opět zahlédla, jak přebíhá přes koleje a znovu volá její jméno. „Ester!“

Vstala.

„Filipe. Je všechno v pořádku?“

„Ne! Vlastně ano. Se mnou je všechno v pořádku. Ale se světem to není v pořádku, Ester, ani s Polskem.“

„Proč? Co se stalo?“

„Copak ty jsi to neslyšela?“ Nechápatě zvedla obočí a on se plácl dlaní do čela tak legračně, až se málem rozesmála, jenže na nějaké žertování vypadal až příliš ustaraně.

„Samozřejmě že ne, jinak by ses takhle neptala. Promiň.“

Stál o dva schody níž než ona a tohle bylo poprvé, co měli oči ve stejné výšce. Zhluboka se mu do nich zadívala, příliš vystrašená, než aby se cítila trapně.

„Filipe, prosím tě, neomlouvej se. Co se stalo?“

Povzdechl si.

„Německo nás napadlo. Wehrmacht se k nám hrne přes hranice a nikdo z nás není v bezpečí.“

„Budeš muset jít bojovat?“

„Možná. Když na to dojde. Ale blíží se rychle, Ester, míří do Krakova a do Varšavy.“

„I do Lodže?“

„Těžko říct, ale nejspíš ano. Jsme krásné město s bohatým průmyslem. A Němci mají průmysl rádi.“

„Ale nemají rádi Židy.“

„Ne,“ přisvědčil Filip. „Někteří už se rozhodli odejít, shromažďují všechno svoje zlato a míří na východ.“

„Co tvoje rodina?“

Zavrtěl hlavou.

„Otec svoji dílnu za nic na světě neopustí. A i kdyby...“

Odmklčel se a zadíval se Ester hluboko do očí.

„A i kdyby...?“ pobídla ho.

Všimla si, jak zdvihl bradu a jeho oči potemněly náhlým odhodláním.

„A i kdyby to udělal, neodešel bych s ním. Ne bez tebe.“

„Ne beže mě?“ vydechla, ale to už ji bral za ruce a klesal před ní na kolena, svými vytáhlými nohama přitom nemotorně balancoval na úzkých schodech.

„Ester Abramsová, prokážeš mi tu velkou čest a staneš se mojí ženou?“

Ester na něj nevěřičně zamrkala. V té chvíli jako by celá Piotrkovská ulice zastavila svůj bláznivý shon a podívala se jejich směrem. Dvě starší dámy, které zrovna kolem projížděly s nákupními taškami na kolečkách, se zastavily a zůstaly na ně užasle zírat. Opětovala jejich pohled, a když na ni jedna z nich mrkla a pokývla, obrátila Ester svou pozornost zpátky k pohlednému muži u svých nohou.

„Já...“

„Protože začala válka Ester; jakmile jsem to uslyšel, při pomýšlení na vojáky, zbraně a nepřátelská vojska pochoduující do našeho města mě napadla jediná věc – že bych o tebe mohl přijít. A pak mi došlo, jak jsem tohle léto každý den zbytečně promarnil dvacet tři a půl hodiny bez tebe a že už nechci promarnit ani půl hodiny navíc. Tak co mi na to odpovíš, Ester?“

„Jestli si tě vezmu?“

„Ano.“

„Ano!“

To slovo z ní doslova vylétělo a pak si ho přitáhla k sobě, on ji objal a dotkl se svými rty těch jejích a v tu chvíli dokázala myslet jenom na to, kolik i ona zbytečně promarnila času. Radostí se s ní točil celý svět a v uších jí hučelo, jako by Bůh svolal celý andělský kůr. Pomyslela si, že by si měl své andělské pěvce pečlivěji vybírat, protože spíš než nebeský chór to připomínalo kvílení, a teprve když se od něj odtáhla, došlo jí, že je to siréna, vycházející ze starých rezavých pouličních ampliónů, rozmístěných podél ulice.

„Rychle,“ řekl Filip, vzal ji za ruku a táhl ji po schodech nahoru do katedrály, zatímco blankytnou oblohu nad jejich hlavami hrozivě protínala dvě německá letadla. Ester se nemohla rozhodnout, jestli je tohle ten nejšťastnější, nebo ten nejhorší den jejího života.

Tuto otázku si měla v následujících temných letech položit ještě mnohokrát.

KAPITOLA DRUHÁ

19. LISTOPADU 1939

ANNA

Anna Kaminská vzala svého muže za ruku, když nejprve Filipa a pak i různolící Ester vedli rodiče k chupě a stanuli proti sobě pod krásným baldachýnem. Usmála se, když viděla, jak na sebe ti dva hledí s neskrývaným nadšením, že mohou konečně navzájem spojit svoje životy, a cítila, jak se jí ulevilo. Díky Bohu, že dorazila. Když přišla pozvánka, chvíli váhala. Teď když jí bylo přes padesát, byla prchlivější než dřív a nebyla si jistá, jestli Bůh chce, aby se zúčastnila židovského obřadu. Bartek, Bůh mu žehnej, se jejím obavám po zásluze vysmál.

„Samozřejmě že Bůh chce, aby ses přišla podívat, jak ti dva mladí oslavují svoji vzájemnou lásku. V poslední době nás obklopuje tolik nenávisti, že by byla škoda takové příležitosti nevyužít, ať už se to má konat kdekoli.“

Měl zajisté pravdu a styděla se, že si s tím vůbec lámala hlavu. Židé byli upřímní, laskaví a zdvořilí a toho si bylo třeba vážít, zvláště ve světě, kde se povyšování nad druhé stávalo běžnou normou. Od chvíle, kdy nacisté vtrhli do Polska, uplynuly hrůzné dva a půl měsíce, během nichž se nacistům podařilo v její milované zemi prosadit svá striktní pravidla a nelítostnou ideologii. Měla vztek na všechny ty samolibé vojáky, co si to vykračovali jejím městem, měnili dopravní

značení a hlásali nové zákony bez ohledu na zvyky a tradice a zřejmě i na zdravý selský rozum a obyčejnou slušnost.

Ježíš ji učil nastavit druhou tvář, ale když přišli nacisté, udeřili ji do obou tváří najednou, a takovou křivdu bylo těžké odpustit, zvlášť když jich na vás šlo dalších deset. V těchto nelehkých časech se cítila být spíše starozákonní křesťankou – toužící po kruté pomstě – než tou novozákonní, což bylo trochu ironií osudu vzhledem k tomu, kde se právě nacházela.

Rozhlížela se po synagoze, zatímco se ozvěna rabínova tichého, mystického zpěvu odrážela od malovaných zdí. Na dlažbě se třpytila jinovatka, kterou sem hosté nanosili z venku, ale jasné slunce, jež pronikalo horními okny a zlatavě osvětlovalo sloupy i lavice, celý prostor doslova rozzářilo. Musela přiznat, že jí toto místo připomíná jejich milovanou katedrálu svatého Stanislawa, a znovu vděčně objala Bartka kolem ramen, že ji přesvědčil, aby přišla. Takhle pokojně se necítila za celý podzim.

Pozorně sledovala, jak Esterina mladší sestra Lea spolu s nevěstou sedmkrát obchází kolem ženicha. Její líbezná tvář zvážněla a svůj pohled upřela k zemi, ani ne tak ze zbožnosti jako spíš proto, aby své sestře nepřišlápala lem závoje. Anna si ten pocit znovu vybavila. Svatbu s Bartkem měli sice už před tříadvaceti lety, ale pamatovala si to, jako by to bylo včera. Psal se rok 1916 a byli zrovna uprostřed jiné války – říkalo se jí světová, válka, která měla skoncovat se všemi dalšími válkami, ale nestalo se tak. Najednou tu byli znovu, znovu se ty drzé mocnosti rozpínaly do všech koutů nebohého Polska a drancovaly poklidná města i vesnice. Proč je nemůžou nechat na pokoji? Po staletí Rusko s Německem pohlížely na Anninu vlast jako na něco, co si mezi sebe rozdělí jako kořist, až v roce 1918 získalo Polsko konečně znovu nezávislost. Teď k nim však jejich sousedé vtrhli znovu – a tentokrát s tanky a těžkými zbraněmi.

Anna se zachvěla a raději se snažila soustředit se na právě probíhající veselku, neboť Ester teď stanula před Filipem a on jí něžně zvedl závoj ze zadní části její šíje a zahalil jím její obličej, čímž symbolicky

přislíbil, že bude opatrovat nejen její tělo, ale i duši. Uprostřed té atmosféry strachu byla tahle chvíle požehnáním a tento láskyplný den byl připomínkou toho, že ať už mocní bojují o cokoli, lidé chtějí i v této nešťastné době prostě dál žít – vzít se, mít děti a založit rodinu. Copak je na světě něco cennějšího?

Anna bezděčně nahmatala svoji zdravotnickou legitimaci, kterou vždy nosila ve staré plechovce od zubního pudru v kapse kabátu. Člověk nikdy nevěděl, kdy ho budou potřebovat, a bylo nejlepší ujistit rodičky, že víte, co děláte. V tomhle městě byla porodní asistentkou už dvacet let a mockrát se stalo, že ji dali zavolat uprostřed večere nebo na skleničce s přáteli, dokonce ji k porodu jednou nechali vyvolat i v divadle. Trnula, kdy dají představení zastavit, aby mohlo zaznít nevyhnutelné hlášení: „Porodní asistentka Kaminská nechť se prosím dostaví do foyer.“ Bartek si povzdechl, ale když si vyzvedla kabát a malou brašnu, kterou s sebou všude nosila, políbil ji na čelo, než se sama vydala se do noci.

Trochu ji mrzelo, že neuvidí představení až do konce, ale když pak dorazila k samotnému porodu, kde se odehrávalo opravdové drama, to předepsané autorem jí připadalo skoro až malicherné. Tahle práce byla pro ni opravdu výjimečná. Kdykoli pomáhala přivést na svět další život, jako by pokaždé byla znovu svědkem narození malého Krista, a ta radostná událost rozptýlila jakoukoli únavu. Jakou moc měly pušky a tanky proti obyčejnému zázraku zrození?

Anna se na Ester upřeně zadívala a zavrtěla hlavou, jak ten čas letí. Tato půvabná mladá žena, která tu dnes stojí před svým nastávajícím, byla jedním z prvních dětí, které Anna přivedla na svět. Byla čerstvě po škole pro porodní asistentky ve Varšavě a stále nevycházela z údivu, že už smí praxi vykonávat úplně sama. Když ji tenkrát za úsvitu zavolali do Rutina čistého a uklizeného domu, přivítal ji její manžel Mordechaj, který celý schoulený na zápraží zuřivě popotahoval z dýmky. Když ji uviděl, vyskočil a stiskl jí ruce.

„Díky Bohu, že jste tady. Potřebuje vás. Moje Rut vás potřebuje. Postaráte se o ni, že ano? Bude v pořádku?“

Žvatlal jako malé dítě a ona cítila, jaká obrovská tíha jeho lásky na ni doléhá. Veškeré jeho štěstí měla ten den ve svých rukou, ale jak si sama připomněla, ty ruce se vyučily na nejlepší škole pro porodní asistentky v Polsku, a tak se pomodlila k Bohu a vběhla do domu.

Nakonec nebylo těžké Mordechajovým prosbám vyhovět, protože Rut byla mladá a silná a pomáhala jí v tom její přísná matka, která jí přiměla zatnout zuby a zatlačit, kdykoli ji Anna vyzvala. Malá Ester se narodila živá a zdravá, přibližně do hodiny po Annině příchodu, a když pak dovnitř vpadl Mordechaj, zahrnul ji samou chválou. Ujistila ho, že veškerou zásluhu na tom má jeho žena, pak poodstoupila a on uchopil Rutinu tvář do obou dlaní a něžně ji políbil a potom vzal holčičku do náručí a choval ji tak, jako by byla to nejvzácnější na celém světě. A z té holčičky teď byla žena.

Anna pozorně naslouchala, jak Ester pevným a jasným hlasem skládá Filipovi svůj slib. Byl to překrásný mladý pár, oba byli plaší a vážní, a přesto pevně rozhodnutí vydat se na společnou cestu životem. Sama se v Ester trochu viděla. Dívka byla pro povolání sestřičky očividně zapálená a Anna doufala, že se Ester podaří v jejím poslání pokračovat i poté, co založí vlastní rodinu, tak jako se to podařilo jí. Její pohled se stočil k Filipovi, jenž stál tak hrdě a vzpřímeně před svojí nevěstou a sliboval jí věrnost.

Pomyslela si, že je to v době okupace jediné štěstí, že mladé muže ještě nepovolali do zbraně, a Filip tu tak může stát po boku svého svědka Tomasze. Vždyť kdo mohl vědět, jestli se je chamtivá říše nerozhodne povolat do služby; i když jistě ani Hitler nebyl takový šílenec, aby po svých nepřátelích požadoval bojovat v jeho zájmu, a snad tedy Ester zůstane její muž doma.

Tedy ne že by ten chudák směl pracovat. Oblast Lodže „měla tu čest“ být připojena k Říši a před dvěma týdny zakázal německý velitel Židům pracovat v textilním i kožedělném odvětví. Kvůli tomuto zákonu bylo téměř padesát procent lodžské komunity rázem bez práce. Filipovo krejčovské učiliště bylo s okamžitou platností uzavřeno

a jeho otec byl donucen předat svoji drahocennou dílnu obtloustlému Němci se zavalitými prsty bez špetky talentu.

Tímto nesmyslným krokem město velice zchudlo a mezitím ti svinští velitelé, mající Lodž na povel, vydali příkaz k „nuceným pracím“, vyhnali nebohé Židy z jejich domovů a kanceláří a donutili je rozbíjet polské pomníky, zametat chodníky a měnit dopravní značení.

Zrovna nedávno mījela Anna dva muže, kteří upřímně plakali, když strhávali staré noblesní tabulky v Piotrkowské ulici a nahrazovali je zbrusu novými, nablýskanými tabulemi *Adolf Hitler Straße*. Nacisté prováděli totéž ve všech ulicích ve městě, přeškrtovali starobylé polské nápisy a drze je přepisovali těmi německými. Žádný slušný Polák by nové názvy nikdy nepoužil, ale stejně tam visely, všem pro posměch.

A pak tu byly ty pásky na rukávu. Před několika dny vyšlo nařízení – všichni Židé musejí na rukávu nosit žlutou pásku, přesně deset centimetrů širokou, přímo v podpaží, v místě určeném pro co největší pocit nepohodlí. Bylo to znovu jako ve středověku. Tolik despotických vládců si v průběhu staletí na židovském národu vynutilo rozlišující znamení, aby se „zabránilo náhodnému míšení ras“ – jako by spolu lidé nemluvili, nepotkávali se s jinými rodinami a nesdíleli společnou minulost; jako by záleželo jenom na rozhodnutí státu, s kým se kdo rozhodne posvátný sňatek uzavřít.

Když onehdy Anna potkala na ulici Rut s Leou, lomily rukama nad tím, jak páska pokazí celý dojem z jejich pečlivě vybraných šatů na svatbu, a modlily se, aby to mizerné nařízení vešlo v platnost až po svatbě, ale kdepak, esesáci – ti nejzarputilejší a nejsadističtější představitelé Německa – byli celý týden v ulicích a namířili zbraní na každého nebohého Žida, který nebyl žlutě označen – a někdy i stiskli spoušť. Staříčkový Elias Aaron, nejšíkovnější pekař ve městě, svým věrným zákazníkům už nikdy neupeče svoje kolaczki a szarlotky, protože byl zastřelen ve svém vlastním obchodě, když namítal, že ještě nesehnal dostatečné množství žluté látky na svůj mohutný biceps.

A tak tu kromě Anny a Bartka stáli téměř všichni členové obce označení páskem zla. Dokonce i chudák Ester jej na sobě musela mít,

ačkoli někdo šikovný – bezpochyby Filip – jí kolem obou paží přišil lesklé zlaté pásky jako výraz vzpurné poslušnosti, takže spíš než jako vyhnankyně vypadala jako královna.

Obřad se chýlil ke konci, Anna zaplašila chmurné myšlenky a vrátila se zpátky k slavnostnímu tady a teď, neboť Esterin závoj se znovu nadzdvihl a rabín jim podal sklenici, aby se z ní oba postupně napili. Jakmile byla sklenice prázdná, rabín ji vložil do sametového sáčku, pevně zatáhl za šňůrky a sáček položil na zem před Filipa. Mladý ženich pohlédl na Ester a ta se na něj povzbudivě usmála a vzala ho za ruku. Když pak Filip zvedl podpatek a prudce došlápl na skleničku, všichni přítomní se nahrnuli dopředu. Anna zaslechla jen první prasknutí, než jej přehlušil radostný jásot „mazel tov“, a když se k němu připojila, věděla, že bez ohledu na jazyk a na místo, kde se nachází, všechny kultury spojuje společné požehnání šťastného manželství.

Otočila se, aby políbila svého manžela, zatímco všichni kolem radostně štěbetali, objímali se a tlačili se směrem k novomanželům, aby je zdvihli do výšky ve slavnostním průvodu kolem synagogy. Oslava se měla konat až v sále za touto pěknou budovou, ale jak se zdálo, začala už teď a směšně žluté pásky kroužily kolem mladého páru jako zlaté obruče. Anna zahlédla, jak se Ester hlasitě rozesmála, když jí Tomasz vytrhl ruku z té Filipovy a vysadil ji na ramena připravenému průvodu, aby pak sám zvedl do výšky Filipa. Dvojici slavnostně nesli dokola synagogy, ale právě když potlesk svatebních hostů splynul v jeden bujarý rytmus, rozlétly se dveře a celou budovou se rozlehly výstřely. Dav zcela strnul, když dovnitř vrazili vojáci SS a hrubou němčinou pokřikovali: „Raus, raus!“ – Vypadněte.

Anna zaslechla, jak se Esterin smích změnil ve zděšený výkřik, neboť na ni esesáci namířili své zbraně, když seděla zcela bezmocná vysoko na ramenou průvodu, a vzápětí instinktivně seskočila dolů.

„Prosím,“ řekla Anna německy, „tohle je svatba.“

Důstojník na ni překvapeně pohlédl. Učila se ten jazyk už jako dítě a mluvila téměř plynule. V průběhu let se jí to hodilo, protože řada

jejích klientek byly Němky, které se usadily v Polsku, ale ve snu by ji nenapadlo, že bude německy muset mluvit s vojáky.

„Svatba?“ Důstojník pokynem zadržel své muže, a zatímco se rozhlížel kolem, poskytl vyděšeným hostům dostatek času, aby Ester a Filipa schovali do relativního bezpečí davu. Muž se odporně zasmál: „Židovská svatba! To je přesně to, čemu chceme zabránit, milostivá. Nemůžeme dopustit, aby se tahle lůza dál rozmnožovala. Už tak je jich tu víc než dost.“ Prohlédl si ji od hlavy až k patě a zkoumavě si prohlížel její noblesní kabát neoznačený páskou na rukávu. „A co vy tady děláte?“

„Oslavuju lásku,“ odpověděla směle.

Jeho smích byl tentokrát temnější, hrozivější. Anna koutkem oka zahlédla urostlého Tomasze, jak drží stráž, zatímco Rut s Mordechajem nepozorovaně odvádějí nevěstu a ženicha zadním vchodem. Byla vděčná, že se jim odtamtud podařilo uniknout, ale ostatním stále hrozilo nebezpečí. Filipovi rodiče, Benjamin a Sára, se snažili všechny uklidnit, ale lidé začínali panikařit.

„Potřebujete něco, pane?“ zeptala se a snažila se být zdvořilá, ačkoli cítila, jak jí ta slova drásají hrdlo.

„Jestli něco potřebuju? Ano, paní – potřebujeme srovnat se zemí tuhle rouhačskou barabiznu a s ní i všechny tyhle židovský parchanty. Hej, ty! Zůstaň tady.“

Všiml si, jak se nějací hosté snaží proklouznout zadním vchodem, a vydal se ke dveřím, aby vtáhl Esteřinu družičku zpátky dovnitř. Anně se sevřelo srdce. Když se čtrnáctiletá Lea při obřadu objevila za svou sestrou, se svými neobvykle světlými vlasy vyčesanými do drdolu a s jemným líčením, zvýrazňujícím její rysy, působila tak dospěle, ale teď najednou vypadala jako vystrašené dítě, a nebylo divu. Takhle zblízka vypadaly zbraně tak obrovsky a hrozivě nebezpečně. Pokud by se je v tomto uzavřeném prostoru rozhodli esesáci odjistit, neměli by se vzácní hosté Rut a Mordechaje kam schovat.

„Prosím,“ řekla znovu. „Nechte je odejít. Jsou tu staří lidé a děti.“

„Židovské děti!“

„Děti jsou všechny stejné.“

Podíval se na ni, jeho tvář se mu zkřivila nenávisť.

„Nejsou všechny stejné,“ zavrčel. „Židi jsou mor téhle planety a je naší povinností je vyhladit.“

Anna měla pocit, jako by jí z plic někdo vysál všechny vzduch. Byla svědkem toho, jak jsou Židé nuceni zasypávat kaluže pískem, jak musejí zavírat svoje obchody a schovávat se ve svých domovech, ale až do této chvíle si nikdy neuvědomila, jak je tato nenávisť vůči nim hluboká. Tohle nebyly jen škodolibé posměšky; tohle bylo čiré zlo. Zalapala po dechu a zatmělo se jí před očima, náhle ucítila, jak ji Bartek objal kolem pasu, silně a odhodlaně.

„A my vám za to děkujeme,“ řekl klidně, a i když jeho němčina nebyla tak dobrá jako ta její, byla docela zřetelná. „Jaké máte pro dnešek rozkazy?“

Anna ho už chtěla za tak zjevné spolčení pokárat, ale než se jí podařilo nabrat dech, všimla si, jak naleštěné vojenské holiny rozpačité přešlapují. Rozkazy. Bartek měl pravdu, na to tihle roboti slyší.

„Máme rozkaz vyhodit do vzduchu všechny synagogy v Lodži.“

„Ale ne i s lidmi?“

„To zatím ne,“ odplivl si. Anna zaslechla v jeho hlase zaváhání a přitiskla se k Bartkovi, který znovu promluvil.

„Tak byste je možná prozatím mohli vypustit na ulici, aby se mohli dobře podívat, jak se jim ta jejich svatyně hrouť před očima.“

„Ano!“ chytil se toho okamžitě důstojník. „Ponížení a varování před mocí říše. Raus!“ vykřikl a jeho vojáci se k němu okamžitě připojili. „Raus, raus, raus!“

Lea se spolu s ostatními vrhla ke dveřím, v tom spěchu padali všichni jeden přes druhého, jen aby stačili utéct, než se na ně chrám zřítí, jako se jim to v dějinách stalo už tolikrát. Bartek se s hlavou v dlaních opřel o sloup a teď bylo zase na Anně, aby ho objala kolem pasu a vyvedla spolu s ostatními ven.

„Co jsem to jen říkal?“ zasténal. „To bylo příšerné, příšerné!“

„Bylo to odvážné a zachránilo to všem těm lidem život,“ odvětila mu Anna.

„Prozatím,“ řekl Bartek pochmurně, a když Anna viděla, jak všichni svatebčané běží v panice směrem k Piotrkowské ulici – ulici Adolfa Hitlera – věděla, že má pravdu. Tihle vetřelci se zmocnili jejich města a teď se chystali rozdělit i jeho obyvatele. Někjaký šílenec se rozhodl, že ta holčička, které Anna před osmnácti lety pomáhala na svět, to nahé a nevinné dítě, má z nějakého důvodu menší cenu než ostatní, a chystal se ji i všechny její příbuzné zcela vyhladit ze zemského povrchu. Tohle rozhodně nebyla jen válka, byl to konec civilizace. Když se pak vracela domů, veškerý pocit klidu z překrásného svatebního obřadu byl ten tam a vystřídala jej strašná předtucha. Mohla se jen modlit, aby Ester s Filipem prožili pár společných šťastných dní, protože pro nadcházející týdny a měsíce budou potřebovat veškeré své síly.

KAPITOLA TŘETÍ

8. ÚNORA 1940

ESTER

„Filipe, jsem doma!“

Ach, jak ráda to Ester říkávala. Nikdy by ji nenapadlo, že pouhé překročení prahu dveří může navodit tak úžasný pocit. Ačkoli byl tenhle byt malý, téměř nezařízený a museli zdolat spoustu schodů, byl celý jenom jejich a ona si to hnízdečko střežila jako oko v hlavě.

„Večeře je skoro hotová,“ zavolal Filip, zatímco si věšela kabát, a pak málem vyprskla smíchy, když vešla do kuchyně a uviděla ho, jak stojí u plotny se zástěrou omotanou kolem pasu a svoji krásnou tvář má celou zarudlou od páry nad hrncem.

„Voní to nádherně,“ prohlásila, padla mu do náruče a políbila ho.

„To je bigos, nebo aspoň měl být. Máma mi napsala recept, ale v obchodech se mi nepodařilo sehnat skoro žádnou z přísad. Mělo by v tom být sedm druhů masa, ale jsou tam jen dva a po pravdě řečeno, nejsem si jistý, jestli se vůbec dají v pravém slova smyslu za maso považovat.“

Znovu ho políbila a utřela mu z tváře šmouhu od omáčky.

„Bude to perfektní, Filipe. Děkuju.“

Vděčně se na ni usmál.

„Musel jsem stát hodiny ve frontě, a když už jsem byl skoro na radě, někdo mě strčil zpátky na konec.“

„A ty ses neozval?“

„S esesáky na každém rohu? Umím si živě představit, jak by mi asi pomohli.“

Ester si povzdechla. S nástupem roku 1940 její rodinu i přátele nacisté napadli, zkopali nebo zmlátili téměř každý den, jako by byli nějaký fackovací panáci. Onehdy se u jejich dveří objevila Maja, jedna z Esteřiných kamarádek, a celá uplakaná prosila o pomoc. Nacisté donutili jejího staříckého otce, aby celé dopoledne holýma rukama přenášel cihly přes ulici, a pak mu nařídili, aby je zase odnosil zpátky. Prsty měl chudák rozdrásané do krve, záda ohnutá až k zemi a žebra celá modrá od toho, jak ho zkopali, kdykoli upadl.

Ester se mu snažila rány omýt a ošetřit, jenže druhý den ráno u něj esesáci znovu zabušili na dveře a křičeli, aby „pohnul svou línou kostrou“ a šel zase pracovat, a celá ta noční můra začala nanovo. Její otec teď ležel v nemocnici a Maja přísahala, že se pomstí, jenže co mohli dělat? Nacisté měli zbraně a s nimi i moc. Zbytek světa šel do války kvůli Polsku, ale zdálo se, že i samotné Polsko se musí vzchopit a modlit se za svou záchranu. Mnoho mladých mužů prchalo do zahraničí, aby se připojili k nějaké armádě, a přestože to Ester chápala, byla nevýslovně šťastná, že Filip zůstal po jejím boku.

„Není to celé tak trochu naruby?“ zeptal se Filip. „Ty chodíš do práce a já se starám o domácnost.“

„Mně se to tak líbí,“ řekla a usmála se na něj. „Ta zástěra ti náramně sluší.“

Předvedl poloviční pukrle a ona se znovu rozesmála, přitáhla si ho k sobě a dlouze a vášnivě ho políbila. Nemohla skoro uvěřit, že tomu bude teprve rok, co tenhle báječný muž poprvé usedl na schody naproti ní, a teď jsou svoji, a dokonce spolu i bydlí. Už si ani nedokázala vzpomenout, jak vypadal svět předtím, než se objevil on, ale věděla celkem jistě, že jeho objetí ji nikdy neomrzí.

„Už je to hotové?“ zeptala se.

Ochutnal hutné ragú a soustředěně se přitom mračil.

„Myslím, že by to ještě tak půlhodinku chtělo.“

„To je dobře!“ řekla a vzala ho za ruku, aby ho odvedla do ložnice.

„Paní Pasternaková – vy mě svádíte?“

„Ano,“ přitakala radostně.

Po fyzické stránce nezačalo jejich manželství zrovna nejlépe vzhledem k tomu, že je ze synagogy vyhnali dřív, než vůbec mohly jejich svatební oslavy začít. Filipova rodina jim sice zařídila několikadenní pobyt v kouzelné roubence v Łagiewnickém lese, ale oba byli tak rozrušení, že se první společnou noc nezmožili na nic jiného, než že se k sobě přitulili, zírali do ohně a přáli si být se svými rodinami, aby se ujistili, že jsou všichni v pořádku.

Nakonec, zmोženi únavou, v zoufalé nejistotě ulehli do postele, ale spánek ve vzájemném objetí je oba ukonejšil natolik, že když druhý den ráno začaly za rozbřesku pronikat mezi stromy první paprsky, našli si k sobě cestu. Od této chvíle by tam Ester zůstala klidně napořád. Poznala, že s Filipem se vůbec nemusí stydět. Tak bezmezně mu důvěřovala, že jí jakýkoli stud připadal zbytečný, a kromě toho oba do manželství vstupovali ve vsí počestnosti, takže to byla jejich společná cesta, po které, jak doufala, půjdou ještě mnoho let.

„Takže do postýlky?“ zeptala se a povytáhla obočí.

Všimla si, jak mu oči místo odpovědi potemněly.

„Moc rád. Ale je tady něco, co ti musím říct.“

„A nemůže to počkat? Ale ne!“ Odhrnula přikrývku a chtěla pod ni vklouznout, ale celá matrace byla pokrytá oblečením. „Filipe?“

Chvatně kusy oblečení posbíral a nacypal je do jutového pytle.

„Úpravy. Všichni tak rychle hubnou, že potřebují zabrat oblečení, a rozkřiklo se, že jsem ochotný to udělat. Platí v hotovosti nebo jídlem, což je ještě lepší, ale...“

„Ale musíš to udržet v tajnosti,“ dokončila větu Ester, které naskočila husí kůže při představě, co by se stalo, kdyby k nim přišla domovní prohlídka. Práce s textiliemi, dokonce i ve vlastní ložnici, byla totiž zakázána.

„Jestli chceš, můžu s tím přestat,“ prohlásil Filip a pevně ji k sobě přivinul.

Zavrtěla hlavou. Mohli si dělat legraci z manželovy zástěry, ale dobře věděla, že sedět celý den doma je pro něj těžké a tahle práce by mu mohla pomoci udržet si zdravý rozum. Kromě toho to lidé opravdu potřebovali. Pásku na rukávu vystřídala Davidova žlutá hvězda a tu bylo třeba přišít na každý kus oblečení na hrudi na záda. Po zmrazení všech židovských spořicíh účtů a zavedení limitu na výběr hotovosti bylo čím dál tím těžší se hezky oblékat, ale Židé zároveň nechtěli dopustit, aby jim esesáci v dokonale padnoucích uniformách sebrali jejich důstojnost. A pokud křeččí, jako byl Filip, mohl s tímto malým dílkem vítězstvím pomoci, tím lépe.

„Jenom přišíváš hvězdy, je to tak?“ řekla a ukázala na hromádku hvězd po straně.

„Přesně tak,“ přisvědčil. Alespoň tohle bylo povoleno, a někteří bohatší Židé si z toho nešťestí dokonce udělali módní doplněk, a než tomu Němci učinili přítrž, nechávali si šít hvězdy na zakázku. Jejich malichernost Filipovi nicméně zajistila další zakázky, když je pak měl, na přání nepřítele, přešívát hrubými záplatami, a někdy se mu při těch úpravách náhodou stalo, že něco zabral ve švu, vyšil cosi na lem nebo někde přidal volánek, vždyť kdo se v tom měl vyznat?

„Na co si Němci vůbec stěžují? Vždyť už nám toho vzali dost, nemusí nám ještě k tomu všemu brát naše oblečení?“

Filip se nervózně vyprostil z její náruče.

„Opravdu ti musím něco říct.“

Překvapeně na něj pohlédla.

„Ono nejde o to oblečení?“

„Ne.“

„Aha. A nemůže to počkat?“ zeptala se znovu, ale začínala mít nepříjemný pocit, že ať už je „to“ cokoli, kouzlo okamžiku už je nenávratně pryč. „Tak povídej.“

„Ne, ne, ne. To počká. Pojď ke mně.“

Začal jí rozepínat knoflíčky od sesterského pláště, ale prsty se mu třásly, a tak ho něžně zastavila.

„Radši mi to řekni, Filipe. Sdílená starost...“

„Je pořád starost,“ dodal sklesle.

„Dokud jsme tady, spolu, tak...“

„O to právě jde.“

Ester se rozbušilo srdce.

„Co? Jde o náš byt? Chce nás majitel...“

„Ne, majitel ne. Jenom... Počkej chvíli.“

Odběhl zpátky do kuchyně, a když se vrátil, třímal v ruce noviny *Lodscher Zeitung*. Pomalu je rozevřel a podal Ester. Na titulní straně byla mapa města, na níž byla kolem Balutského rynku tmavým šrafovaním vyznačená oblast a pod tím bylo napsáno *Die Wohngebiet der Juden*.

„Wohngebiet?“ zeptala se Filipa.

„Obytná zóna,“ vysvětlil a trpce dodal: „Ghetto.“

Svezla se na postel, skoro přestala vnímat Filipovu přítomnost a pokoušela se porozumět těm několika německým slovům. Nařízení, psané v duchu panovačných okupantů, označovalo Židy jako „rasu postrádající smysl pro čistotu“ a oznamovalo, že je v rámci ochrany veřejného zdraví nutné oddělit je od ostatních obyvatel dřív, než nakazí „slušné lidi“ ve městě. Ester ta slova četla znovu a znovu, ale chápala je jen zčásti.

„Postrádající smysl pro čistotu,“ procedila nakonec mezi zuby. „Jak se opovažují?“

Rozčíleně se rozhlédla po jejich bytě – trochu starém a poněkud ošuntělém, ale dokonale čistém.

„To není pravda, Ester,“ řekl Filip něžně.

„Já vím! O to je to horší. Jak si vůbec můžou dovolit říkat o nás takové věci? Copak neexistuje nějaký zákon proti urážce na cti? Proč jim v tom nikdo nezabrání?“

Filip se kousl do rtu.

„Jsou to dobyvatelé, láska moje. To znamená, že si mohou dělat, co se jim zachce.“

„Včetně toho, že nás zavřou do ghetta?“

Už to samotné slovo bylo odporné – krátké a pichlavé, jako rozdrážděný hmyz.

„Vypadá to tak.“

„Kdy?“

Polkl.

„Máme na to tři dny.“

Vyděšeně na něj zírala, pak vstala a došla ke dveřím ložnice, aby se rozhlédla po jídelní části kuchyně. Její kabát visel na háčku v před-síni, kam si ho pověsila, když vešla a do nosu ji praštila vůně bigosu a naskytl se jí úchvatný pohled na manžela v zástěře. V první chvíli se k němu chtěla vrhnout a začít do něj bušit pěstmi za to, že ji vůbec nechal, aby ho takhle sváděla, když o něčem takovém věděl, a vzápětí si přála, aby jí to zatajil, dokud... Dokud co?

„Co budeme dělat, Filipe?“

Došel až k ní, objal ji kolem pasu a ona se o něj opřela. Něžně ji políbil na krk.

„Musíme teď držet pevně při sobě, lásko. Mám tenhle byt stejně rád jako ty, ale domov je pro mě tam, kde jsi ty, a jestli si Němci myslí, že nás zlomí tím, že nás budou přesunovat po našem vlastním městě, pak se šeredně pletou. Sníme si náš bigos, zalezeme si do postele a zítra najdeme svoje rodiny a vybudujeme si nový domov – lepší než jakýko-li přepychový německý palác, protože bude plný lásky, ne nenávisti.“

Snažili se. Opravdu se oba velmi snažili, ale místo bigosu by klidně mohli jíst piliny a ta představa, že by tohle mohla být poslední noc v jejich malém hnízdečku, jim nedala spát, a ulevilo se jim, až když se mezi závěsy vplížilo sychravé svítání. Na ulicích už byl slyšet křik, schoulili do klubíčka a snažili se ještě prodloužit těch několik posledních pár okamžiků v bezpečí domova, než se ozvalo zaklepání na dveře, ohlašující příchod jejich rodičů a sestry, a jim nezbývalo nic jiného než vstát z postele a čelit té noční můře.

Všechny kolem zachvátila panika. Ghetto mělo být podle všeho zřízeno v oblasti kolem obrovského Balutského rynku, na severu města, kde už mnoho Židů žilo, ale mnoho jich bydlelo jinde. Nikdo z nich neměl tušení, kam vlastně půjdou.

„Na Południowé ulici je bytový úřad,“ přišel jim oznámit Tomasz, ale když tam dorazili, čekalo tam už dobrých padesát lidí.

„Co bude se školou?“ zeptala se Lea a dychtivě se rozhlížela kolem. Ve svých čtrnácti letech to jako jediná z nich brala celé jako dobrodružství.

„Škola?“ zachechtal se kolem procházející Němec. „K čemu je takovým, jako jsi ty, škola? Jen zbytečné plýtvání dobrými učiteli.“

Lea si položila ruce na své čerstvě zaoblené boky.

„Tak abyste věděl, jsem nejlepší ze třídy.“

„Jo? Víš co, pojd' sem a já ti dám vzdělání, jaké se hodí pro takové, jako jsi ty.“

Udělal oplzlé gesto a jeho kumpáni ho hlasitě povzbuzovali. Lea k němu zuřivě vykročila, ale Ester ji strhla zpátky.

„Nevšímej si jich, Leo. Nestojí za to.“

„Takhle s námi přece nemůžou mluvit,“ odsekla rozhořčeně. Ester se na ni smutně usmála. Co na to mohla říct? Lea měla pravdu, ale ohavnou pravdou okupované Lodže také bylo, že s nimi jejich nepřátelé mohli mluvit, jak se jim zachtělo.

„Pojďme se prostě postavit do fronty.“

Bylo to dlouhé a strastiplné čekání, než na ně na bytovém úřadě přišla řada. U přepážek seděli vyčerpaně vypadající úředníci, na než dohlížel Chaim Rumkowski, jenž byl Němci minulý týden jmenován „židovským starším“ a který měl zřejmě vést celé ghetto. Měl jemné bílé vlasy, povzbudivý úsměv, ale svůj starý zrak měl jako ostříž, když přejížděl zástupy „svých“ lidí se dvěma esesáky po boku. Ester proto byla ráda, když na ně pokynula žena, jejíž stůl byl od jeho křesla s vysokým opěradlem nejvzdálenější.

„Potřebujeme malý domek pro mě a pro mého muže a ještě jeden pro mé rodiče a sestru,“ prohlásila. Žena k ní vzhledla, rozesmála se a vzápětí zkrivila obličej. „Je vám dobře?“ zeptala se jí Ester.

„Tak dobře, jak jen člověku může být, když musí každému sdělovat jenom špatné zprávy,“ řekla unaveně. „V tom domě budete muset bydlet všichni společně.“

„My všichni?“

Povzdechla si.

„Vy všichni a ještě někdo další.“

„To máme bydlet s úplně cizími lidmi?“

„Je mi líto, ale v ghettu je jen polovina domů oproti tomu, kolik lidí potřebujeme ubytovat. A ve většině z nich ještě stále bydlí Poláci.“

„Co s nimi bude?“

„Budou přesídlení.“

Vyslovila to s určitým ubezpečením, ale Ester se nemohla zbavit pocitu, že na celé téhle situaci není vůbec nic uklidňujícího. Vyděšeně se podívala na Filipa. Jejich byt byl maličký, ale měli ho celý pro sebe. Teď se od nich očekávalo, že se budou o pokoje dělit jako nějaké děti, a navíc budou bydlet s úplně cizími lidmi!

„Moji rodiče,“ řekl Filip. „Co kdybychom k nám přidali ještě moje rodiče?“

„Takže vás bude sedm?“ zeptala se žena a oba přikývli. Bůh ví, proč se jejich rodiče potkali jen párkrát, ale přítomnost Ester a Filipa je bude spojoval. „Mám tady jeden byt na Kreuzstraße.“

„Kde?“

Žena se k nim naklonila.

„Dřív to byla Krzyżowá ulice,“ zašeptala, jako by i jen samotná zmínka polského názvu byla zločin. „Má to dvě ložnice.“

„Dvě?“

„A podkroví.“

„Bereme to,“ řekl Filip. Stiskl Ester ruku, naklonil se k ní a pošeptal jí do ucha: „Podkroví bývají velmi romantická.“

Ester ho pro ten jeho věčný optimismus milovala víc než kdy jindy, ale když jim předávali klíče od neznámého domu, který měli sdílet s oběma svými rodinami, nemohla se ubránit dojmu, že sotva kdy slyšela o něčem méně romantickém. Zatímco oni budou v ghettu, dostane jejich milovaný byt nějaký cizí německý pár. Pukalo jí z toho srdce, a když se prodírali ven z kanceláře bytového úřadu, stiskla Filipovu ruku tak silně, až mu klouby na ruce úplně zbledly.